

Csak a végtisztesség megadásával zárulhat le

Beszélgetés Forró Lajos történésszel, a Jelöletlen tömegsírok Magyarokanizsán, Martonoson és Adorjánon című könyv és film szerzőjével

1944 őszén, illetve a következő év elején a Délvidéken a partizánok Tito tudtával egyes kutatások szerint 20 ezer, mások szerint 40 ezer magyart végeztek ki. A közelmúlt véres eseményeiről a vajdasági magyar családokban, csakúgy, mint a hatalmon lévők körében, sokáig hallgattak. Az utóbbi 15-20 évben azonban egyre több tényfeltáró munka látott napvilágot. Az utóbbiak közé tartozik Forró Lajos magyarokanizsai születésű, Szegeden élő történész Jelöletlen tömegsírok című könyve (az első kiadás 1995-ben, a második, bővített és átdolgozott 2007-ben látott napvilágot), melynek alapján Sándor János rendező készített filmet. A szakember tizenhét éve kutatja a magyarokanizsai, adorjáni és martonosi megtorlást, melynek a nagypapja is áldozatul esett. Beszélgetésünk az alkotás zentai bemutatója után készült.

** Szándékosan lett a film ilyen szörnyű és véres?*

– Nem készült szándékosan véresre, és nem is tartom annak. Ezekkel az emberekkel a valóságban sokkal szörnyűbb dolgok történtek. Vigyáztunk, hogy ne egy véres horrort forgassunk, és ez egy-két keményebb jelenettől eltekintve sikerült is. A kínzásokat be sem mutattuk, hiszen nem a hatásfokozás volt a célunk. Egyébként a filmnek minden kockája igaz, levéltári adatok vagy a visszaemlékezők szavai támasztják alá. Semmi olyan nem került szalagra, ami nem történt meg. Ez nem pusztán dokumentumfilm, hanem játékfilm is. Úgy gondoltam, ahhoz, hogy hitelesen láttassuk az eseményeket, nem elég leülni néhány hozzátartozóval, és elmesélni a történeteket.

** Az alkotásban elhangzik a nevük is a gyilkosoknak, akiknek a hozzátartozói még bizonyára élnek...*

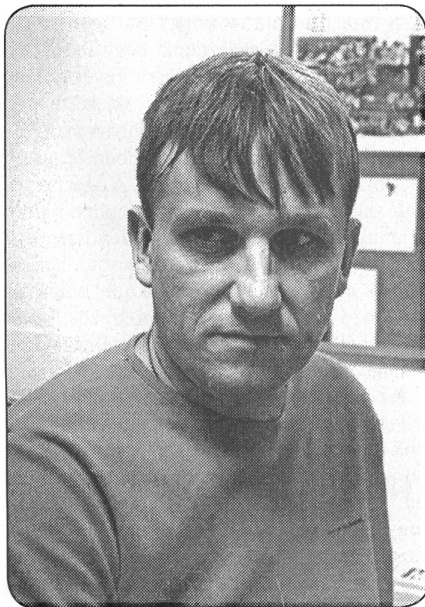
– Én őket nem vádoló, senki sem felelős a szülei bűneiért. A gyilkosokat azonban néven kell nevezni, ha másért nem, akkor azért, hogy ne hős partizánként emlegessék őket, hanem egyszerű rablógyilkosként emlékezzenek rájuk.

** 65 év múlt el. Lehet-e már a magyarok ellen elkövetett atrocitásokról nyíltan beszélni?*

– Ez rajtunk múlik, de azt hiszem, eljött az az idő, amikor már nem szabad félni és hallgatni. Ki kell állnunk, hogy ezek az emberek ne maradjanak ott a szeméttelpek és a buszpályaudvarok alatt. Temessük el őket tisztességesen, mert csak akkor tudunk leülni és egymás szemébe nézve beszélgetni. Hogy a témát már nem kell feszegetni? Valóban, nem feszegetni kell, hanem befejezni, lezárni, és ez csak egy módon történhet, a temetőben, a végtisztesség megadásával. Azzal nem elégedhetünk meg, ha a titói rendszerben ránk erőltetett kötelező amnéziát továbbvisszük.

** Mi a helyzet a számokkal?*

– Ebben a kérdésben végső számot soha nem tudunk mondani. Azért sem, mert vannak olyan személyek, akik semmilyen listára nem kerültek fel, már nem élnek a hozzátartozóik, nem tudunk róluk. „Szerencsés” helyzetben vagyunk például Adorjánon, ahol a plébános úr beírta az 56 kivégzett nevét az egyházi anyakönyvbe. Kanizsán a visszaemlékezők száz körülire teszik az áldozatok számát, nekem még ötvenet sem sikerült megtalálnom, a többi homályba veszett. Az emlegetett számok nagyon szélsőségesek. Kasaš professzor úr ötezer kivégzetről

ír, amit azért nem vehetünk komolyan, mert csupán a kommunista levéltári iratokra támaszkodik. De túlzó Cseres Tibor munkája is, melyben negyven ezer áldozatról beszél. Szerintem húszezer lehet a reális, és a legtöbb történész már hajlik arra, hogy ezt a számot fogadja el. Sokkal fontosabb azonban annak a kimondása, hogy 1944 őszén és 1945 elején különös kegyetlenséggel elkövetett törvénytelen népirtás zajlott, Tito tudtával és parancsára.

** A téma kapcsán időnként történik valami: kineveznek egy tartományi bizottságot, tanácskozásokat tartanak. Van ennek valamilyen jelentősége?*

– Én egy picit időhúzást látok az egészben, de mindenképpen fontosnak tartom a téma foglalkozó konferenciákat. Azzal, hogy ilyen összejöveteleket tartanak, bővül azoknak a köre, akik hallanak ezekről az eseményekről. Ezt a dolgot nem a történészek oldják meg, az ő feladatuk csak a feltárás. A tartományi bizottságnak a munkáját

nem akarom minősíteni, de az a tény, hogy a nyomtatvány kilenc, a CD pedig 120 példányban készült el, egyszerűen nevetséges. Ameddig a szerb állam erre nem hajlandó több pénzt áldozni, addig csak bedobott konkról lehet szó, amit nem szabad elfogadni. Ha valóban beszélni akarunk róla, akkor meg kell teremteni a kutatás anyagi hátterét. Az viszont jó, hogy végre tarthatunk tanácskozásokat, vetíthetünk filmeket, mert korábban ezt sem lehetett. A tudományos kutatások nagyon fontosak, mert az eredményüket nem lehet megcáfolni vagy letagadni. Én a kezdetektől állítom, hogy egy ember erről az eseményről nem adhat átfogó képet, a különböző helytörténeti munkákat kellene egybefűzni. Kimerítő kutatást úgy tudunk végezni, ha egy-egy kutató csak néhány települést vesz nagytitó alá. Az első könyvem 1995-ben jelent meg, a második 2007-ben. Az eltelt 12 évben a nyilatkozóim 70-80 százaléka meghalt. Több mint 20 óra hanganyagom van, de 15-20 órányi filmet is felvettünk. A helytörténeti munkának igazán úgy lenne jelentősége, ha össze tudnánk hozni egy olyan intézetet, ahova befutna minden olyan kutatás, amelyet ebben a témában végeztek.

** Egy személyes kérdés: a nagypapja rehabilitációja meddig jutott el?*

– Mivel az elhalálózásának a dátuma sem volt pontos – azt állították, 1946-ban halt meg –, először ezt kellett helyreigazítani. Ez aránylag könnyen ment, két tanúval igazoltam, hogy nagypapámat a pincében látták utoljára, és módosították a dátumot. Ezután a szabadkai bíróságra adtam be kérelmet, amelyben azt kértem, mondják ki: a nagypapámat 1944-ben az akkori hatalom képviselői ártatlanul kivégezték. Megtörtént a tárgyalás, amiről el kell mondanom, hogy teljesen európai szintű volt, nem éreztem semmiféle ellenszenvet. Csak amikor megemlítettem, hogy a gyilkosok közül még él valaki, akit be lehetne idézni tanúnak, akkor fagyott meg a levegő. Azt mondták, nem szükséges a további bizonyítási eljárás, a bíróság ítélethozatalra visszavonul. Ennek már több mint egy éve. Én szeretném betartani a jogi utat, és továbbviszem az ügyet, ha kell, a nemzetközi bírósághoz fordulok. Brüsszelben is felvettem ezt a témát... Nem állok meg addig, amíg a nagypapámat el nem temetem. Egyébként nem én vagyok az első, Martonoson is vannak már, akik bírósági eljárást kezdeményeztek, de az ő ügyük sem fejeződött még be. Eddig a tudomásom szerint, egyetlenegy esetben született döntés. Velem azonban kemény fába vágják a fejszéjüket, mert én végigcsinálom.

TÓTH Livia